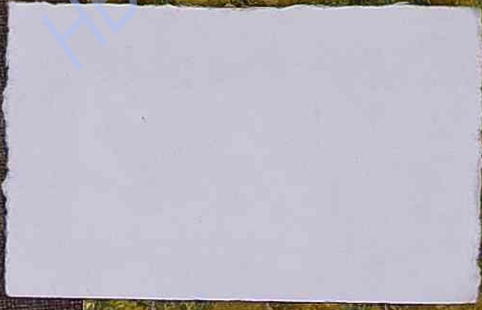

НБ ОНУ імені І. Мечникова

ЖЕЛТЦЯ

ОПОВІДАННЯ

Марка Вовзка.

Ціна 5 коп. ср.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ

1862

СІЛЬСКА БИБЛІОТЕКА.

1860.

ЦІНА:

к. ср.

1.	КАЗКА ПРО ДІВКУ СЕМИЛІТКУ	3
2.	ПІДБРЕХАЧЬ.—НА ПУЩАННЯ ЯКЪ ЗАВ'ЯЗАНО. Оповідання <i>Гр. Квітки (Основ'яненка)</i>	3
3.	СТРА КОБИЛА. Оповідання <i>Продчука</i>	5
4.	ЧАРИ. Оповідання <i>Марка Вовчка</i>	5
5.	ЛІХО НЕ БЕЗЪ ДОБРА. Оп. <i>Ганни Барвінокъ</i>	3
6.	ВЪ-ОСЕНІ ЛІТО. Оповідання <i>Гі жь</i>	5
7.	ДІДЪ МІНА И БАБА МІНИХА. Оп. <i>М. Номиса</i>	10
8.	ГАМАЛІЯ. Поэма <i>Тараса Шевченка</i>	5
9.	ТОПОЛІЯ. Баллада <i>Его жь</i>	5
У Чер.	ТАРАСОВА НІЧЬ. Поэма <i>Его жь</i>	3
Ув'Оде.	КАТЕРІНА. Поэма <i>Его жь</i>	15
Ві Львс	НАЙМИЧКА. Поэма <i>Его жь</i>	15
в рописі	ПСАЛМИ ДАВІДОВИ. Переложивъ по- ашому <i>Тарасъ Шевченко</i>	7
Хто випи-		
ванця, чи й		
вертатъ на	ГРАМАТКА. <i>П. Куліша</i>	5
гу книжеч	ГАЙДАМАКИ. Поэма <i>Тараса Шевченка</i>	20
двохъ, та	ОРІСЯ. Псалля <i>П. Куліша</i>	5
ваговихъ з	БАБУСА СЪ ТОГО СВІТУ. Народне опові- даннн про помёрші душі	5
ббванці —	ОЧАКІВСЬКА ВІДА. Козацьке оповідання.	2

1861.

Одобрено ц

ЛІДАЩИЦЯ

ОПОВІДАННЯ

МАРКА ВОВЧКА

САНКТПЕТЕРБУРГЪ

1862

Одобрено цензурою. С. Петербургъ 30 мая
1862 г.

К.

ВЪ ТИПОГРАФИИ ДЕПАРТАМЕНТА УДѢЛОВЪ.

ЛЕДАЩИЦЯ.

I.

Пані наша була не перволітокъ, та й не яка стара; а въ себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної. Вбіралася шпетненько — шнурочокъ до шнурочка, гапличокъ до гапличка. Ходить було якъ намалёвана.

И въ кімнатахъ у насъ було гарно: вічищено, вілощено, покрашено, — и крісlechко, и стóличокъ, усé якъ слідъ, по-панській. Було пані камянихъ цяцёкъ понаставляє, чарочёкъ, мисочёкъ зъ зелёного, зъ червоного скла. Бувъ у неї и собака зъ мѣді кований, и зайчикъ черепаший, мережені ушка. Все те ні до чо́го, а вку́пі воно блищить и на бчи на-вертаєтця, и рябіє, — ажъ бѣє. А найдорѣжша штúка — вісіівъ у неї на стіні панъ малёваний, чорнявий, якъ жу́къ, а хму́рий, якъ нічъ, зъ золотими пѣрсями на рупі, — іі батько покійний, князь вельможний. Хто було не прійде до паніі зъ гостей, ко́ж-ному пані оповістить: »Се мій татонько покійничокъ!«

Зна́ла вона, якъ съ кимъ повѣдитись, якъ заговори́ти, якъ глянупти, зідхну́ти. Прійде який-небудь

бідолахъ, то вона ёму гучно говорить: »Се мій батько — князь!« Другому, пихатому, багачеві, зідхаючи: »Отó, якъ мій батенько живий бувъ, — ось изъ ёго малёвання — не знала я біді!« А трейтёму, щирому й молодому хлопцяті: »Що«, каже, »те світове — и вельможність, и багатство? Отъ бувъ мій пан'отець — князь, великого чину дойшовъ....«

Отъ же, то саякъ, то такъ, а кожному розкаже, що вона князька дочка. А про те не згадувала, якъ жуковатий князь прогайнувавъ усю батьківщину, zostавивъ їй тільки будинокъ невеличкий у місті, зъ садочкомъ и дворомъ, бо то була її матерізна — того вже не змігъ прогайнувати.

Чотирі кімнатоцки було кругленькихъ въ тёмъ будинкові; створчаті вікна, рундучокъ зъ піддашшямъ. За будинкомъ садочокъ густий, старий вже. Зелений двіръ травю високою поріє; одъ ворить дві стéжечки по ёму бігло узенькихъ: до будинку одна, друта до хати. Середъ двору гілляста яблуня стояла.

Половину будинку пані оддавала якимсь паничамъ підъ найми; ще й столовала їхъ, — съ того й жила небога. А чоловікъ її десь далеко служивъ; ми ёго й не бачили. Та й пані було байдуже.

Паничі скучати їй не давали: що-дня, що-вечора зъ нею бавились, то въ карти грали, то пісенекъ співали....

Негадки нашій пані по такому життю!...

II.

Мене їй подаровано. Я родомъ изъ Глущици; була колись Іваньківськихъ панівъ. Жила я въ батькаматери, — Боже мій милий! Теперъ спогадаю, якъ-то жилось тогді мині! Оженився нашъ панъ, и взяли мене на велугу до молоді пані. А вона, ся вже мой пані, у пригоді якось їй ставала. Гостіе було місяць, абó й більшъ, догождае їй. Отъ, якъ стала вона жалковатись: »Що мині робити? нема слуги! Чи не дасте ви мині яку зъ вашихъ?« — »Чому ні? Берить собі, котру схочете.« То вона и взяла мене, и завезла зъ собою одъ роду мого, одъ родини. Безъ мене и батько й мати померли; безъ мене рідъ увесь перевівся. Зосталась я сама одна у світі.

Жила я въ пані роки зъ пять. Съ-першу я сама була въ неї, а далі, якъ уже столовниківъ завелось багато, пані взяла свою кріпосну молодіцю зъ дочкою. Доти пані їхъ держала у якихъ приятелівъ своїхъ, бо въ неї, окрімъ сего двору, не було ні садіби, а ні кроку землі своєї: усё спродане, — тільки отсю молодіцю зъ дочкою до велуги їй придано. Князь то такъ, пан'отець її вельможний, похазяїнувавъ. Далёко десь були вони завдаті, и довго пані виважала, поки зважилась їхъ до себе забратъ. А вони ще якось були зъ вільного роду, козакі, чи-що: якось-то ними князь той жуковатий неправдою завладавъ; то й опасувалась небога

держати їх у місті, щоб не збаламутились за вільність проти неї, зайшовши у ради, въ совіти, зъ городянами.

Молодиця звалася Чайчіха Горпіна, дочка — Настя. Не великомовна була та Чайчіха, не привітна: якась хмара повіла її на віки. Чи пані сваритця, чи б'є (бо хочь пані й незла була, а все часомъ попоб'є), чи тамь спідницю дарує, або хустку, — Чайчіха прийме усє мовчки, й одійде. Роботяца, покірна людина здаєтця зъ неї, поки не глянєшть на ті брови здвігнуті, чорні, на ті бчи ямкуваті, огнемъ блискотючи.

Якось було міні смутнєнко. Отъ я й плачу собі, сидючи на лавці. Звісно, чоловікъ и въ щасті, то часомъ смутокъ обіймає, — не то, що намъ. Вони кажуть: привикнешь!... Ні!... втѣмисся терплючи, й то здаєтця тобі, що все тобі байдуже, — та разомъ прокинетця лихо. Часомъ одно слово... А що ви думаете? часомъ бійку забудеш у-годину, а якесь тамь слово гіркєє вразить тебе до самого сєрця, — місяці, роки памятаєш.

Сумно міні було, и перемовити щіре слово жадалося. А Чайчіха коло печі пораєтця.

»Горпіно!« кажуть: »ось я журюся, я плачу, а ви все однакові. Тагь вамъ, мабуть, Богъ давъ!... Певно, що й ви лихо знаєте?«

Вона скіннула на мене чорними очима, не мовъ питала, якъ въ мене думка, та й одказала:

»Чому ні?«

»Господи!« кажуть зновъ: »ягь я колись молодого віку жила въ батька, въ матері!«

»А я«, каже, »вігь извиувала, усє тягючись по чужихъ дворахъ.«

Та й змовгли ми.

»Ви спротою zostалися зъ-малку, Горпіно?« зновъ питаю.

»Ні, мене взято зъ сем'ї малєнькою. Батька й матері лєдвє знаю. И вони, чи познали бь, у-послі мене побачивши!... Та не бачили — вмєрли.«

»А чоловікъ ваць, небіжчикъ, звітки бувъ родомъ?«

»Сь того села, де я жила сь панами, зъ Горієвки. Двораць бувъ.«

»И довгєнко ви жили зъ нимъ?«

»Півроку.«

»Господи! и не нажилися! Що жь то єму за лихо сталося?«

»Сп'янчивсь и вмєръ.«

По сімь слові, вийшла зъ хати, и вже ніколи я до тії рєчи зъ нею не верталась.

III.

Було надъ-вечірь одробимось, пані куді въ гостину пійде, — сидимъ коло воріть. То сь тимъ перемовимо, то зъ другимъ, — спитаємо, привітаємо; а Чайчіха мовчки сидить. Настя щєбєче зъ сусід-

чиною дівчиною. Жила прѣти насъ мѣщаночка. Сирѣтка була, Кривошиенкова звалася. Така славно дѣвчинка була! Очи въ неї були ясні, коси довгі, великі чорнорусі, а личко — якъ яблучко. Було, якъ не побачишъ, весела собі, щебетлива, и голосочокъ бувъ въ неї — наче струмочокъ прудно біжачий. Дуже вони зъ Настею любилися: якъ сестри рідні — все було въ-купці. Дѣла не багато въ Насті: ще тоді вона тілько зъ дѣтей виходила; отъ собі й щебетучь щебетушечки. А Горпіна все сама, все мовчить.

»Горпіно!« кажѹ: »чому ви хочъ зъ дочкою своєю не поговорите? Веселійшъ вамъ було бѣ....«

»Яка ще зъ нею мова? вона ще дурна, нехай перше рѣзуму дїйде.«

»А на мене«, говорю, »то я бѣ и зъ малюю дитиною розмовляла. Нехай мині спочѹе абї-хто! Свої дѹмки-гадки повимовляю, поплачу....«

»А дитина, то пѣтому, десятому оповѣчатиме, якѣ ваше горе.... На те воно молоде въ Бога!«

»Що жѣ!« кажѹ: »добрїй чоловікъ пожалкѹе.«

На те мині Чайчиха нічого не відказала.

А дівчина въ неї була хороша, якъ квітка. И така вона була якась палка, чующа.... Вже було якъ зажуритця чимъ, то ажъ занедѹжае; якъ-жѣ весела — що-то за жарти, що въ неї за пісні, за вигадки!... Шамга, легга, станомъ струнька, волосомъ чорнява, а що вже очи! тамъ були такі, що й безъ мѣби говорять. Отъ йнше, то поплаче собі тихень-

ко, зітхне, та й гѣді; а весело — всіхнѣтця. Ні, воно було у гѣрі, то слѣзи виплаче, у радоцахъ — сміхъ висміе. Що спочѹе, то зъ самої душі, зъ самого сѣрця, щїрого, киплячого.... Отъ и росла вона и виростала.

IV.

А Чайчиха, що далі, усѣ вона хмурїйша — отъ мовъ хмара чорна. И замѣчати я стала, що вона почала кудисъ ходити. У-вѣчері пізно якїсь до неї люде приходять, и довго вона зъ ними говорить. Я собі мовчѹ, въ неї не питаю. Коли одного дня — бачу, идѣ у двірѣ, чи москаль, чи хто ѣго зна, зъ червонимъ кѣміромъ, такий пикатий, усатий, и питае, чи дома пані? Отъ я кажѹ: дома. А сама — зиркѣ! Горпіна стоїть на хатнѣму порѣзі, біла якъ хустка, и проводить тогѣ москаля очима.

Я ажъ злякалася. До неї: »Щѣ вамъ Горпіно?« Вона тільки мині рукою махнѹла.

Оддавъ той москаль бумагу якусь панїі. Вона жѣ якъ прочитала, розгнївалася, стривѣжилася. Написала щось и дала томѹ москалевї. Вінъ понїсѣ. Незабаромъ прийшовъ якийся панъ-череванъ, и стали вони у двѣхъ изъ панїю радитисъ. Панї такъ и сіпле словами, и хусточкою очи обїтрѣ, и рукама сплесне. Дала ѣмѹ грѣши. А вінъ усѣ слѹхавъ, брови піднімаючи, та по кріслечку нїгтями стѹкаючи. Грѣши взявъ и, сховавши въ кишѣню: »Не бїйтесь«, каже,

»нічого не бійтесь!« П'ані ёму дякуе, до ворить про-
вѳдить и тамъ дякуе.

Прихѳожу я, та й росказую Горп'ині.

»Щѳ се такѳ?«

А вона т'ільки зѳби сц'ипила, та простогнала н'іби:
»Знала я, знала!«

Я нічого не розумію. А тутъ прихѳодять як'ісь су-
довіи два панк'и.

Вел'или Горп'ині ст'ати передъ себѳ, а сам'и с'іли.

Од'инъ таб'аки пон'юхавъ, другий хѳсточною об-
тѳрся, та й питають:

»Т'и, молод'ице, в'ільности шук'аєшъ?«

А вона: »Я«.

»Попад'єся у б'ідѳ, дурна! Лѳчче служ'и своїй п'ан-
ні та роб'и.«

Вона мовч'ить.

»Чѳєшъ? розум'єшъ?... Гляди жъ, шанѳйся! не
звѳдь нап'аст'и на себѳ! Почѳємо щѳє, нег'арно бѳде!«

Та й пішли.

Хѳчу я їй слѳво ск'азати.... та гляну на неї — не
в'имовлю. С'іла вона та гѳлову на рѳку схилила. Не
плаче, не тѳжить — якъ замѳрла!

И Настя тутъ стоить; задѳмалася и на лиц'и м'и-
нитця.

V.

Гѳсподи, якъ вже сварилася п'ані на Горп'ину! и
на ѳчи її не пускала т'ижнівъ изѳ два.

А Настя мині як'ѳсь и к'аже: »Такъ ѳтъ чѳгѳ ма-
тѳся така думна ходила!... бѳє чимъ жур'илася! Отѳ
жъ вона мині малѳнькій булѳ росказуе про нашихъ
батьк'ивъ в'ільнихъ, та й сама вѳлі забажала! Весѳ-
лійша вона тоді була....«, к'аже, а сама задѳмалася,
зажур'илася: »не така, якъ тепѳрь... Росказуе булѳ
мині, прядуч'и, к'азки, якъ наші батьк'и в'ільними
козак'ами по Дн'ипрѳу жили, и пісѳнь г'арнихъ про ту
старовину с'п'івала.«

А я їй говор'ю: »То чѳгѳ жъ се ти й соб'и, Настѳ-
сю, усѳ дѳмаєшъ?«

»Та все мині«, к'аже, »д'авня вѳля снитця. Чѳгѳсь
мині не впокійно: усѳ чѳгѳсь дожд'ид'аю, сама не знаю
чѳгѳ.... И дѳмки мої м'ішаютьця, и сонъ менѳ не
берѳ; а заснѳ — все снитця що на вѳлі!...«

VI.

А Настя вже ш'існадц'ятий рѳчѳкъ починаѳ. П'ані
гаптов'ати її ѳчить, ш'ити: розѳумна, ж'вава вона,
ш'видко й навч'илася — на своѳ гѳлову. П'ані зрад'и-
ла, та чужѳ робѳту почала брат'и. Булѳ, комѳ трѳ-
ба, вона погод'итця: »Маю тутъ сус'їдку молод'ицю;
вона г'арно ш'їє«, та й дасть Наст'и пош'ити. И дѳбр'и
грѳши вона брала, и баг'ато роб'ити їй давали. На-
стя сид'и та ш'ий. А воно такѳ молодѳ, юна ще така,
а вѳ неї ще сѳрце одъ кѳжного слѳва кип'ить, вѳ
неї ще дѳмки рѳятця весѳлі д'ївѳчі, ще бѳ молодѳнь-
кій порѳскошов'ати, по зелѳнихъ садк'ахъ, т'ихими

вечорами, красними зорями побігати, любихъ річей, проти місяця сто́я, послухати. Ну що жъ робить! Инша, каж́у, поплакала бъ, та й сумирілась. Настя не така вдалася. Скільки вона слізъ вилила, Боже мій, світе мій! Станула, якъ віскъ. Ясні бчи веселі стемніли, и стала вона похму́ра, якъ її ма́ти.

VІІ.

Якось пані пішла въ гостину и нікого зъ столовниківъ дома не було. Ми съ Чайчихою, упоравшись у хаті, пішли до Насті. А Настя шіла у паніному покою. Увійшли, а дівчина, затулявнись рука́ми, ридає-ридає! ажъ задихаєтця.

»Що тобі Насте?« питаю.

А Чайчиха тільки гляннула на дочку́, нічого не сказала, й сіла.

»Що тобі?«

Настя мині въ вікно показує, на ули́цю киває.

»Що тамъ, голубко?«

»Тамъ лю́де!« покрикнула. »Живу́ть, ходять собі, на Божий світь дівлятця, а я оттутъ надъ чужбо́ю робо́тою пропадаю.«

»О, пташко!« я вмовляти: »хібá въ їхъ го́ря немає, въ тихъ людéй?«

»То що́ го́ре! Я го́ря не бою́ся!... Мині гіршъ: я не знаю ні го́ря, ні радо́щівъ; я мовъ ка́мінь тутъ каменію!«

Гляну на Горпіну, а вона сидить, слухає, наче їй ся пісня відо́ма,— и головою не поведе́.

Зітхнула Настя ва́жко, обтерла слези дрібні, та й каже: »Сядьте близье́ько, ма́мо! Погимо́ніть, тіточко, розговоріть мене́.«

Що́ тутъ мині їй говоріти!

»Ти, Насте, не жури́ся, не плачь...«

А вона, не вважаючи, не слухаючи, якъ гинетця до ма́тери, якъ ухопить її за ру́ки: »Ма́мо, ма́мо! скажіть мині словечко, скажіть! Моя́ душа́ перебо́ліла... моє се́рце схне́!«

»А що́ я тобі ка́затиму, дб́чко?« зговори́ла Чайчиха похму́ро. »Пора́ди нема́!«

Коли́ тутъ хтось — шамъ, шамъ!

»Пані«, каж́у, »пані!« А вона въ д́вери.

VІІІ.

»Отъ«, крикне пані, »який собо́рь. Аби́ я зъ дво́ра, то й не пита́й робо́ти!«

Бере сорб́чку въ Насті, дивитця. »Та ти й не шіла мабу́ть нічо́го, га?«

»У мене́ голова́ боли́ть«, одка́зує Настя пону́ро.

»А гавъ ловіти, то въ тебе́ й не боли́ть тоді́ голова́?... Ледащ́ице: у ма́терь уда́лася! Мо́же, й тобі на во́лю заману́лось? Ось я вамъ да́мъ во́лю!...«

А сама́ на поро́зі стоіть, не дає й намъ зъ Чайчихою пройт́и.

»Я її годую, я зодягаю, я її на світі держу, а вона, ледащо, мині робити не хоче!«

»Можє, собі роблю?« каже Настя; да такъ-то вже гірко каже тії слова: »Можє, собі заробила щб!«

»Ти мині смієшъ такъ одвітувати? Я ще тебе не вчила!« Та й стала її бити.

»Бийте, бийте!« покрикнула Настя, »та й за се жажіть дякувати!«

»Мовчі жь! мовчі! а то буде на весь вікъ тобі ліха!«

»Нехай буде!«

Гляну я — пані у гнівѹ, розгорілась. Гляну надівчину — бліда, грізна, сама рбспачь гіркая! Гляну на Чайчиху — хмара хмарою!

Та на наше щастя столовники надійшли. Пані вилхала тоді Настю за двѣри. »Отъ життя моє!« жалкуєтця. »Якє ледащо, да й те грубить мині. А за щб? що не шкблено по-хозяйській, не біто, якъ у іншихъ. О, мій татонько! (зіркає на малєваного князя, а въ самбі очи такі зробились, якъ у єго, въ самбі така морщина міжъ бровами): »чи думавъ ти, чи гадавъ, що твої доня — княжна мусить изъ тою негіддю поганитись, клопотатись!«

А столовники їй: »Та годі вамъ клопотатись! Чи стоїть того ледащо, щобъ ви себе турбовали? Нїмо вечеряти!...«

Життя наше, життя! Молодбго віку рбишъ-рбшшъ, а самъ въ уббжестві, въ ганібі, — и такень-

ки старість нахбпитця... По чимъ васъ, молоді літа, згадувати?...

IX.

И вже въ насъ у хагі ні мбви, ні говірки. Чўтно сь покбівъ якъ тамъ сміютця, говорять, жартуютъ гблосно.

Пані було на картахъ столовникамъ дблю вгадує, абб щб розказує, іноді то співає, — и все про якбгось друга милого співає: чомў другъ не любить, забуває, чомў не буває, — се бь то свого пана згадує, чи щб....

А въ насъ тихо. У печі палає. Я въ кутку, Настя у другбму понўра. Чайчиха коло пѣчи, якъ мара, хібаєтця, робить.

Убїжить було сусідочка-дівчина до Насті: »Настусю, иді бо до насъ! поговоримо... Чобб така смутна? Коли вже тебе пані не пускає, то ти тимъ не журісь; а ось, якъ годинонька вільна, то собі й погуляй, надоложи що втеряла!«

»Не надоложу, сестрице, не надоложу!« спажє гірко такъ, ажъ та весєла щебетушечка голівку схилить, зїтхне и змбвкне.

Коли се такъ ужє почалбся: якъ вѣчиръ, то й нема Насті. И такъ було не два, не трї вѣчорі.

Одногб вѣчора ми й спати полягали, — ії нема. У дєнь її не бачили: робила при паніі, а въ-вѣчорі зновъ зникла.

Не лягла Чайчіха, сидить и дожидає дочки. И я собі не сплю: сумно міні такеньки, Мати Божя!

И оть иде вона вже въ-почі, вже зорі попередь нею мёрхнуть. Иде вона, а мати стріча й питає: »Де була, дочки?«

А голосъ у самбі, якъ струна перебіта....

»Не питай мене, мой мати! не питай!« одкаже їй Настя. И задзвиніли слова її по хаті, якъ плачъ....

И почне Чайчіха: »Що се ти робишь, дочки? Що ти собі задумала? Чи не на мою голову, безталанну?«

А дочка лягла; лежить — німа, мовъ убіта.

»Де ти була? де ти була, дочки?« Ні прозьби, ні грозьби не чує — німа.

X.

На другий день у-вечері Чайчіха біля воріть заждає. Вибіга дочка, вона — її за руку: »Буді йдешъ? вернісь!«

Завернула, привела до хати, и ціліснький вечіръ просідила Настя у кутку, руки схристівши, дівлючись у землю, слова не промовивши.

И вже такъ пішлося: абі мати не догляділа — дочка втіче. Якъ вже не просіли, якъ не благали — нічого не сказала. Ми й слідкомъ за нею слідковали, — иде вона, оглядаєтця; а заглядівши що її доганяють, побіжить, якъ полетить на крилахъ; не дожене и молодє, не то-що підбіта мати, абі й я. А ні слізъ, а ні слівъ не чує, не вважає.

Якъ-то сумно було въ насъ у хаті! якъ-то тихо, глухо!... По тижняхъ словця було не перемовимо лобого. Я було й хочу озватись до матери абі до дочки, — не зважуся, хіба тільки подивлюсь на їх.

Одного вечора сидимъ ми съ Чайчіхою въ хаті. Пані вже спать полягали, усє тихо. Насті нема. Довгєнько сиділи ми. Тільки й чути, якъ вітеръ у садку зіллямъ колисає, та соловейко свище-щебєче.

Коли зъ-необачка Настинъ рєгитъ почувся. Ажъ ми издрігнулись. Я злякалась.... А Настя розчакнула двєри зъ гукомъ, стала на порозі й смієтця. Въ хаті каганецъ лєдві-лєдві світивъ. Стоить вона така червона, бчи горять; стоить и смієтця. Мати проти неї стала, дивитця. И оть Настя почала.... та такъ вєсело, що міні стало сумно-сумно: »Мату-сєнько мой? мабуть ви мене дожидали? Ось дочка прийшла.... Чогб дивитесь, мамо? Хіба мене не пізнали? Се я... Мині вєсело....«

Та ступила й захиталась.... Божє мій! світе мій! сє жъ вона пъяна!

Хитаючись, пришла до столу й сіла.

»Ну, мой матінко! изнайшла вже я чоловіка, що мене визволить.... Напєвно вамъ говорю, що визволить. Будемо вільні, станемо жити, на саміхъ себє робити, будемо за єго Богу молитись.... Хоть вінъ тепєреньки й зневажає мене и одъ людєй мене не криє, та нехай. Я єму, матінко, дякую, я єму, матінко, низєсєнько кланяюсь, у самі пбги.... Пані

не має права жадного на насъ! У неї землі, мовлявъ, немає.... Ми жъ, мой матінко, козачого рѣду.... Якъ-то намъ застріти у неволі вічній.... Ні, вінъ насъ визволить.... И її визволить (на мене вже). Весело мині, якъ-то вже весело, мати мой рідна!... А засмучуся — вінъ грѣшей мині дасть.... я горілки куплю... и збрі ясні въ голові въ мене світять!...»

И такъ-то вона говѣрить и сміється, а Чайчиха тілько слухає, не зводячи зъ дочкї очей похмурихъ....

Заснула Настя, на стіл схилившись... и каганецъ изгасъ.... Темна їхъ нічъ покрила.

XI.

И съ того часу, що-вечірѣ, вона було й п'яна; а вірве въ день годинку, то и въ день уп'єтця. Постерегла й пані: гнівалася велико, сорѣмила її и матірѣ. »Ти — мати: чому не вплинешь?...«

Замикали Настю — вона було такї втечѣ; чи дверима, чи вікнами, а втечѣ. Ласе пані, бѣе, а вона було:

»Нехай, нехай! Уп'єбюся — все забуду, весело буде!«

Чого вже пані не робила! Було, якъ ще твереза Настя, то пані умисне її передъ столовницями сорѣмить:

»Отъ дівка, отъ золото, отъ ледащїца!«

А Настя ніби й не чує. Сміється вони, и вона ще всміхнѣтця. Втомилася вже й пані сѣрдившись.

»Хоть у день же роби мині добре, ледащо! нехай тобі всячина!«

Замикає було у-день її, стережѣ; а въ-вечері тілько пустила, — вона й зникне до нѣчи.

XII.

Найп'яса въ Насті дитинка... такѣ-то малесеньке, сухесеньке, слабеньке!

Якъ забачила єго Настя: »Дитино моя! лихо мое!« Застоғнала, и затулившись руками, заплаче.... А давно вже вона не плакала.... Я боюся, що Чайчиха, думаю, вже на дочкѣ не дивитця, то й дитину не привітїть, та підношу до неї тихенько; »Богъ«, кажѣ, »дитинку намъ давъ!«

Вона взяла дитинку на рѣки, та й дивитця пильно й журливо, и понуро. Дивитця, пѣки ажъ слѣзи въ неї покотїлися. »Горе«, каже, »горе, да горе!«

Я й собі кажѣ: »горе!« плачучи. Оттакъ ми народѣнця привітали, сѣмомъ та плачѣмъ!

И росло жъ вонѣ трѣдно та болезно; усѣ нездѣжає та квилїть. А Настя стала бильшь щѣ пїти. Якъ п'яна, то було ще заговѣрить до мене, и дитину понестїть, пожадує. »Дитино моя! чому твій тато не прїйде одвідати?... Шкода єго дожидати: не прїйде. Щѣ єму? вінъ и не спитає ніколи.... А ти мене, янголятко, не клени.« Оттакі було слова про-

мовляє, а сама до дитини веміхаєтця и ладки їй б'є. Б'є ладки, — с'умно було дивитись: дитина мовъ неживенька, а вона зъ нею граєтця.... Якъ-же твереза, то зъ-рѳду не підійде до дитини, не глянє — бїжить геть. Ми вже ту безталанночку молочкомъ напували.

Одного разу, якъ не пустили Насті два дні, чи-щѳ, Господи! бїлась вона, кричала, наче їй гарячимъ залізомъ пеклі: »Ой, пустіть мене, пустіть! абѳ зъ мене гѳлову зди́мїть! Зми́луйтєся! м'учите мене на щѳ й про щѳ? Я п'яниця вїчная.... Помі́луйте мене, пустіть! Уп'я́сь я, своє ліхо засиплю.... А въ тверезѳ — ліхо ѳ-бїкъ мене сидїть, ліхо минї въ вїчі дївитця!«

А панї все не велїть пускати, та жалк'уетця столовникамъ: »Які сї люде п'яниці? Маб'уть, вони вже їншу истѳту мають, не так'у якъ у насъ.... Глян'те, молодесенька, а вже впиваєтця! Ледащїця, та й гѳді!... Пхє! И дитя своє зѳвсімъ занедбала, — пропадає дитя....«

А вони вже їй на тє: »Страхъ! У сїхъ людєй нї сѳрому, нї сѳвїсти, нї душі, дєсь, немає!«

Да такъ и с'удать собї, смачнєнько вечеряючи, абѳ тагъ бавлючись.

XIII.

А дитинка тїхо дїйшла.... Одного ранку прихѳжу я їй попестїти, нагодувати; вхѳжу — у хатї тєм-

но, бо на двѳрі нахмарило, далєко грїмъ одгрїмує, вїтерєць залїгъ дєсь, тїша....

Вхѳжу, дивлюсь, а дитинка вже очїцями повѳдить. Я до неї кїнулась, перехристїла. Вѳно зїдхн'уло разѳчокъ, и д'ушечка їй одлетїла.... Нї Чайчїхи, а нї Настї не було дѳма. Я дитинку обмїла, прибрала, стїль заслала, и на столї їй положила. Збїгала — свїчєчку купїла, засвїтїла въ гѳловкахъ, р'учечки їй зложїла....

Прийшла Горпїна, перехристїла, поцїлувала холодну ун'учечку, и довго стояла надъ нею, довго. Прийшла й Настя весєла й п'яна. »Щѳ се такє?« каже. »Дочка моя вмєрла? Дѳчка, дѳчка малая! Р'ученьки мої холоднїснєкї! Лїченько моє привїяє!« Сама берє їй за р'учечки, цїлує, у гѳловку цїлує. »Якє жь нїмє! Колись-то квїлило тихєнько: тепєрь нїмє.... Такъ отсє ти вмєрло.... Дѳбре, дѳнєчко, дѳбре! ей-же-Вѳгу дѳбре!«

А сама слїзьми обсипаєтця, наче й горїє, й радїє чѳгѳсь разѳомъ.

Колї сѳѳпитця хутєнько: »Горїлки трєба, горїлки! Люде б'удуть: хѳвати дѳню прїйдуть!... Чи прїйдуть же? Щѳ жь? все трєба горїлки.... Побїж'у!«

И побїгла, и до нѳчи не верталась. А ми тутъ розгѳрили тр'уночку, прибрали, зїллячкомъ уквїт'чали. У нѳчі Настя верн'улась. Зновъ дитину за р'учечки брала, зновъ у гѳловку цїлувала. Колѳ тр'уночки й звалилась и засн'ула, и все: »Дѳбре, дѳбре,

ей-же-Богу добре!« Все те слово промовляла.

А въ-ранці прокинулася, побачила тріночку, — издгринулася, збіліла.

»Умерла!« промовила, наче вона того й не знала, забула. До дитини; а я її одвожу: »Насте! Насте!«

»Пустіть!« гримнула: »нехай подивлюсь! Я ще не бачила її й досі, до самої смерті її....«

Дивилась-дивилась, якось тихпала все, ніби сумирялась, та й вишла з хати.

Ми й поховали дитинку, її не було; а потімъ, якъ уже прийшла — прийшла того вечора твереза и біла-біла, стомлена така прийшла, — нічого въ насъ не питала.... Після сього ще гірше зашла.

XIV.

Не день же й не два такє життя велось... матінко, два роки! Коли Настя разомъ покинула піти, нікуди й кроку зъ двора не йде; а сама така тривожна! въ лиці мінитця, здригаєтця, труситця, отъ наче бь вона собі смерті, чи... воли ждала! Питаю — мовчить. И такъ три дні. На третій день у-вечері промовила слово: »Обманівь!«

»Насте, голубко?« кажу їй: »що тобі такє? Скажи жь міні, мой безталанна!«

»Що міні зробити?... Я підю до єго, підю!... Абб я єго зъ світа зведю, абб сама зійду. Вінъ мене впевнивь, що въ понеділокъ волю пришле.... Шійду, пійду, хоть задушю єго... може, полєгшає....«

Вірвалась у мене зъ рукъ, та й побігла. Я за нею, — сама старій кричу: »Ліхо, горе буде!«

А старá тільки головою кивнула, ніби й не ждала іншого.

Біжу я та кричу: »Насте, Насте! пожди мене! Я зъ тобою хочу йти.... Я тобі допоможу у всьму.«

Не слухає, біжить. Мусила я до-дому вернутись.

Нема Насті до ночі; нема у ночі; не прийшла и въ день. Посилала пані шукати. Шукали ми, не знайшли.

Коли такъ, на другий уже день, въ обідню добу, иде вона и два москалі її проводять.

Кинусь я до нихъ: »Голуби мої сізи? що ви зъ нею робитимете?«

»Отъ баба здуріла? Певно всі ви дурного рбду!« каже міні сухенький, жовтецький москаликъ, розмахуючи бумагою. »Отъ и ся (на Настю показує). Тутъ їй воля, тутъ би їй вибрікувати, а вона останній розумъ згубила.«

»Яка воля?« питаю, не розуміючи.

»А вже жь вільна буде! Отъ яка!... Вже порішили. Який панічъ гарний за неї просівь!«

А другий москаль: »Эге! за стару не попробьят! пропадай старá!«

И жартують такеньки межи себе. А Настя иде біла якъ хустка, ні журлива, ні весела, — отъ, мовъ, зъ каменю.

Вибігла Чайчиха. Кажу їй — віри не йме и слю-

хати не хоче. А пані перелякалась: то за тїмъ знаємимъ шлє, то за другїмъ, плаче, раді просить, жалкўетця. А ми чегаємо — ждемь: чи смерть, чи вбля бїдолашнимъ буде. Колотїлося въ насъ тагеньки ажъ тїждень. Зовсімъ ужє порїшили, що ми вїльнї, а все панї пускати насъ не хотїла; та мўсила вже.

Отъ, якъ зїбрали насъ въ останнїй разъ та обьявїли, що ми всї вїльнї, у рўки бумагу дали, — вїйшли ми за ворбта панськї, — якъ заридає тоді Чайчїха!... рїдає, рїдає такъ, Господи! та тїлько приказує: »Ой, свїте мїй, свїте мїй мїлий, свїте мїй красний!«

Зїшлися сусїде, товплютця на ўлицї, остунїли, поздоровляють насъ, самї зъ нами плачуть, а насъ умовляють. А Чайчїха їмъ на тє: »Сестрїці! братї! родїно!« такъ-то вже величає їхъ! »Не боронїть — нехай поплачу! Я двадцять рбкївъ не плакала!«

И такъ вона вїмовила, що всї зновъ дрїбнїми слєзїми вмїлися.

Якъ я тоді на неї глянула, тоді я тїлько їй побачила, якї въ неї бчи добрї, якїй ўсміхъ ласкавий, — наче то не Чайчїха передо мною мовчўща, понўра.... А далї, якъ схаменулась вона, якъ глянула на дочкў, охмурїла и осмутнїла зновъ тїжко.

А Настя стоїть, на всїхъ, на все дївїтця, та шєпче: »Я вже сєгднї вїпила, — шумїть мїнї въ головї....«

А далї: »Люде добрї!« простогнала: »чи я вїльна, чи я тїлько пїяна?...«

XV.

Настина подруга давня, ота Кривошїенкївна: прїняла насъ до себе въ хату. Зїбралось ще скїлько добрихъ сусїдочокъ тудї до насъ, та радимось. Тїлько Настя, якъ сїла въ куткў, якъ схїлила гблову, — не мовъ замєрла такъ.

»Настє!« кличемо: »вїдї лишєнь до радї, порадимось «

»Голова болїть!« одказала.

На другїй день, ще гїрше вона занедўжала; вже сь тогб дня ї не вставала. Танула вона, якъ свїчечка. Нїкбго не познає, дївїтця страшно и все за гблову себе хапає.

»Горїть, горїть!« каже.

На пїятїй день пїдвелась, хўстки шугає, зриваєтця нїби кудї бїгти.

»Настє, кудї се?«

»Горїлки хбчу!... Пїдў! пїдў!«

Мати заплакала, просить: »Дбню мої, схаменїсь!«

»Пустїть менє, пустїть!«

»Кудї жь тебе пустїти? Ти на ногїхъ не встбїшь.... Ляжъ!«

»То вбїйте менє, вбїйте!« крикне, лїмлючи рўки.

Положили її зновъ на лїжко. Почала вона кїдаться, почала стогнати, кричати.

»Я вільна, вільна!... Ну, добре!... И вільна, и п'яниця, и ледащо!... Ді жь мипі прихилітись, де? Дбрий хазяїнъ віжене. »П'яниця, ледащо — треба »ї зь свого двору вигнати!« скаже, и віжене, — и добре зробить.»

Къ ночі вже зь сили зовсімъ вибилася, — тільки стогнала стіха та просілася:

»Не женіть мене, не женіть: нехай я хоч тріхи одпочіну, Матінко! я жь ва́ша дитіна, — не женіть!«

Усе їй привиджуетця, що її жену́ть. И дитіну свою згадувала.

»Сховайте, сховайте мою дитіну«, шепче: »вона вже давно вмєрла!«

Такъ, о-півночи, піднялась на ліжку.

»Зіма люта!« вимовила: »куді ви мене женете?« И впала.

Се вже її останне слово було.

19. Півпівника Гишпанська дїтська казочка.
По-нашому розказавъ П. Казюка 3
20. Дзвонарь. Оповід. Данила Мордовцова. 5
21. Листі съ хутора. Листъ I и II. Про го-
роди и села 5
22. — Листъ III. Чого стоїть Шевченко, яко по-
етъ народній 5
23. — Листъ IV. Про злодія въ селі Гаківниці. 5

1862.

34. Купований рбзумъ. Оповід. Гр. Квітки
(Основьяненка). 5
25. Салдатка. Оповід. Данила Мордовцова. 5
26. Не такъ ждалося, да такъ склалося.
Оповід. Петра Кузьменка. 5
27. Ледащійця. Оповід. Марка Вовчки. 5
28. Сестра. Оповід. Ею жь 7
29. Вікупъ. Оповід. Ею жь 5
30. Перебендя. Дўма Тараса Шевченка 2
31. Закоханій чортъ. Оп. Олекси Стороженка. 7
32. Гблка. Оповідання Ею жь 5
33. Якъ Богъ дасть, то я въ вікно подасть.
Оповідання Ею жь 3
34. Вчи лінійвого не молотомъ, а голодомъ.
Оповідання Ею жь 2
35. Се така баба, що чортъ їй на маховіхъ
вілахъ чоботи оддававъ. Оповід. Ею жь 3
36. Цїганъ. Урївокъ изъ казки П. Куліша. 2
37. Сїчовї гбсті Чурїнна и Чортоусъ.
Оповідання Панька Казюки 5
38. Гордовїта пара. Оповід. Петра Забоця. 3
39. Листі съ хутора. Листъ V. Хто такий
Хуторянинъ. 3

Всі оці книжечки продаютьця:

У Петербурсі у Данила Семéновича Каменéцького (на Михайловському плацу, у господі Крилова, кв. № 34).

У Петербурсі купують усі, хто бь захотівь одь себе вже продавати. Якъ купують одь-разу карбóванцівъ на 23, чи й бiльшъ, то збавляетьця изъ цiни 20%, а пересилка вже, чи по по́чті, чи по транспорту (скiльки придетця на вагу), кóштомъ тогó, хто купуе.

У Полтаві у Васи́лi Лóвгиновича Трунóва.

У Києві у Катерини Олексáндровни Киць (на Новiй будóві, бiльзько Кóнного майдáну, у господі Лобчiхи).

У Харьковi у Петра́ Олексáндровича Лобкá (на Малiй Пана́сiвцi, у господі Пра́ведникова).

У Черни́говi у Степа́на Дани́ловича Нiса.

Ув' Одесси́ у Олексáндра Семéновича Велика́нова.

Вi Львовi (Lemberg) у книга́рнi бра́цтва Стáвропигiйського.

Хто виписуватиме книжечóкъ по по́чті на карбóванця, чи й меншъ, ма́е доклада́ти до цiни ще чет-верта́къ на пересилку (за хунтъ ваги). На пересилку книжечóкъ на два карбóванци (або хочъ и меншъ двохъ, та бiльшъ одно́го карбóванця) докладаетьця ваговiхъ за два хунти — сри́бна копа́; на три карбóванци — ваговiхъ тройкъ, и такъ да́ли.

Boromun

Bapuase

Bapuala

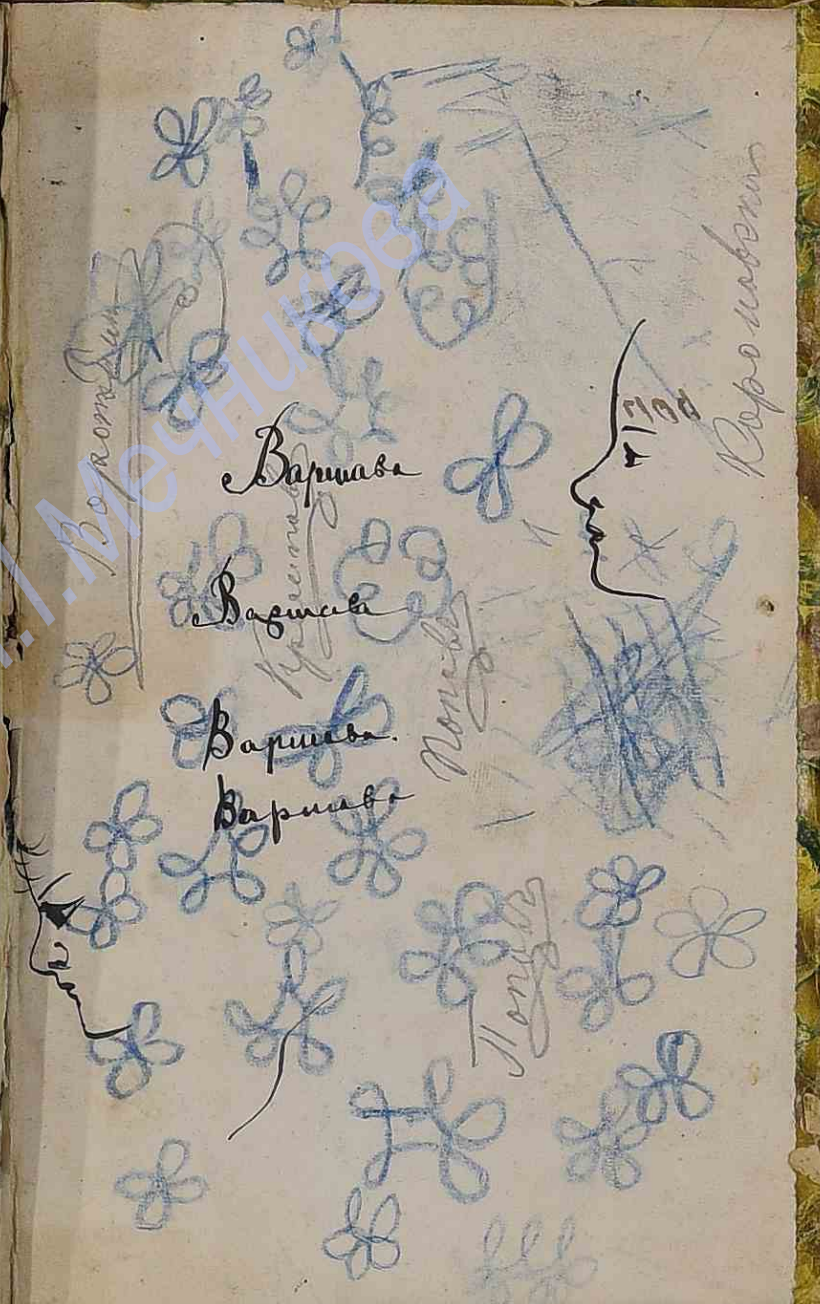
Bapuasa

Bapuasa

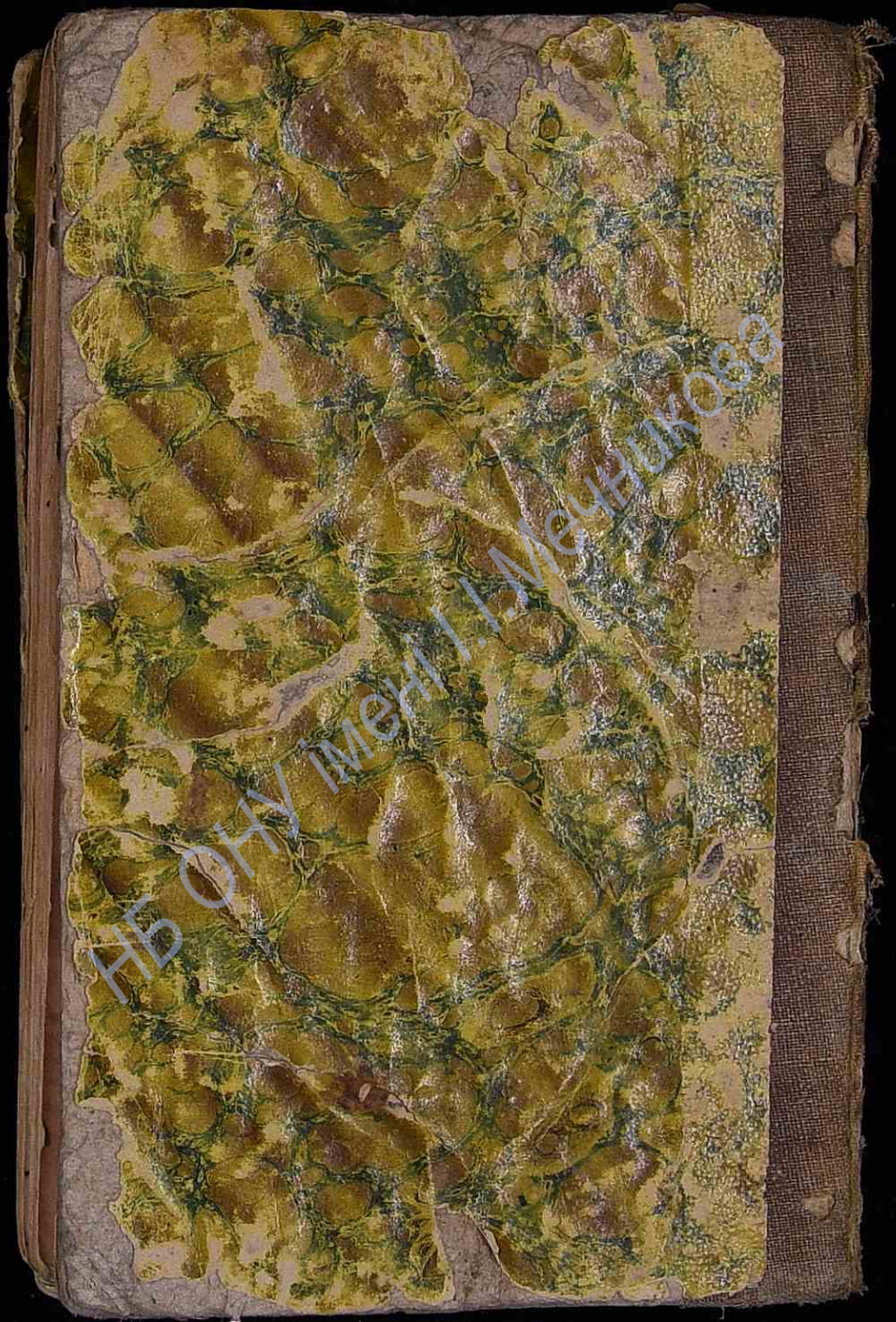
Nomaha

Nomaha

Kapouabem

НБ ОНУ имени И. Мечникова